

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 106-115.

УДК 342.56: [343.11+347.991] (477) (091) «1943/1945»

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1943 – 1945 рр.

Потильчак Б. О.

*Інститут політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Здійснено спробу історичної ретроспективи кадрової ситуації у вищому судовому органі Української РСР у 1943 – 1945рр. Аналізується організаційно-кадрове адміністрування в складі судових колегій і технічного апарату Верховного Суду республіки у період відновлення його роботи на визволеній від нацистських окупантів території УРСР.

Ключові слова: Верховний Суд Української РСР, Народний комісаріат юстиції Української РСР, кадри, судові колегії, судді, консультанти, технічний апарат.

Вступ. Серед злободених питань, що супроводжували відновлення діяльності Верховного Суду Української РСР на визволеній від нацистських окупантів території республіки, особливою гостротою вирізнялися кадрові. З початком війни з нацистською Німеччиною вищий судовий орган УРСР згорнув свою діяльність, а його працівники поповнили лави Збройних Сил, військові трибунали фронтів і армій, тилові органи юстиції. З поновленням роботи Верховного Суду УРСР в умовах триваючої війни, дефіцит фахових і кваліфікованих суддівських кадрів став серйозною перешкодою для налагодження ефективної організаційної, судочинної і контрольної діяльності вищого судового органу. Ця сторінка минулого Верховного Суду Української РСР окресленого хронологічного періоду залишається практично невивченою вітчизняними істориками права, що робить дослідження питань професійно-кадрового забезпечення роботи вищого органу в системі судів загальної юрисдикції Української РСР у 1943 – 1945 рр. актуальним в колі теоретичних історично-правових студій України радянської епохи. Прикладна актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення досвіду кадрового забезпечення діяльності Верховного суду Української РСР в окреслений період з метою врахування його уроків в сучасному адмініструванні судової системи України.

Спеціальні історично-правові дослідження проблеми кадрового забезпечення діяльності Верховного Суду Української РСР у 1943 – 1945 рр. на сьогодні практично відсутні. Вперше офіційна версія радянської кадрової політики в сфері судочинства періоду Великої Вітчизняної війни була сформульована у відомій праці М.В. Кожевникова [8, с. 354 – 357]. В українській радянській історично-правовій науці проблему кадрового забезпечення судової системи Української РСР у 1943 – 1945 рр. в загальних рисах свого часу проаналізував Сусло Д.С. [10, с. 184]. В сучасній російській

історично-правовій науці проблеми кадрового забезпечення органів радянського правосуддя в роки Великої Вітчизняної війни досліджує Кодінцев О.Я. [7, с. 37 – 40]. Новітня українська історично-правова наука в своєму доробку не має праць окресленої тематики, а питання кадрового забезпечення діяльності Верховного Суду, обласних і народних судів УРСР у період Другої світової війни залишаються практично невивченим.

Мета і завдання дослідження визначаються спробою історичної ретроспективи кадрової ситуації у вищому судовому органі Української РСР у 1943 – 1945рр. Аналізується організаційно-кадрове адміністрування в складі судових палат і технічного апарату Верховного Суду республіки у складний період відновлення його роботи на визволеній від нацистських окупантів території УРСР.

Виклад основного матеріалу. З відновленням роботи Верховного Суду Української РСР у січні 1943 р. кадрова проблема перед його керівництвом постала не одразу. З січня по березень 1943 р. апарат Верховного Суду УРСР існував більше на папері, ніж як реально діючий інститут судової влади, а його штат складався з однієї штатної одиниці – заступника голови суду. Цю посаду займав М.Г. Розанов, котрий і виконував обов'язки його керівника [4, с. 10]. У кінці березня 1943 р. штатний склад ВС УРСР було розширено до 3-х штатних одиниць – заступника голови і двох членів Верховного Суду [1, с. 1]. У квітні 1943 р. до штатного складу суддів ВС УРСР входили 5 осіб: заступник голови суду в цивільних справах Розанов М.Г., заступник голови суду в кримінальних справах Суєло Д.С. і 3 члени суду: А.В. Бобринєва, К.Г. Маркіянович і Д.І. Черпіто [10, с. 186]. Паралельно формуються штати технічного апарату суду (керуючий справами, секретар голови суду, секретарі судових колегій і судових засідань, друкарки і коректори, експедитори, консультанти). Наказом Народного комісара юстиції СРСР № 230-л від 26 квітня 1943 р. на посаді голови Верховного Суду Української РСР було поновлено К.Т. Топчія [9, с. 6]. Характерно, що багаторічний керівник вищого органу в системі судів загальної юрисдикції юридичної освіти не мав зовсім, а його кар'єра голови ВС УРСР цілковито має завдячувати великому апаратному досвіду радянського чиновника. Такою була тодішня кадрова політика в царині державної служби загалом.

З розширенням обсягів роботи колегій Верховного Суду Української РСР все більшої гостроти набувала кадрова проблема. У процесі поповнення кадрового складу судових колегій ВС УРСР найактивнішу роль відігравав республіканський Наркомат юстиції, що своїми рішеннями направляв на посади членів суду фахових юристів чи радянських апаратників з досвідом. Так, 15 жовтня 1943 р. наказом НКЮ УРСР, старшого ревізора Управління судових органів НКЮ Д.І. Чорпіта було звільнено із займаної посади та направлено на роботу суддею кримінальної колегії Верховного суду УРСР [3, с. 61].

Зазначимо, що характерною особливістю кадрової ситуації в апараті Верховного суду УРСР у 1943-му – на початку 1944 р. була відсутність працівників чоловічої статі. Напередодні переїзду до Києва судових колегій жінки склали 100 % штатного складу технічного апарату суду та більшість суддів обох судових колегій. У такій кадровій ситуації немає нічого дивного – тривала війна і чоловіки перебували на фронті.

За рішенням ЦК КП(б)У в кінці травня 1945 р. голову Верховного Суду УРСР Топчія К.Т. призначили першим секретарем Полтавського обкому КП(б)У. У зв'язку з цим з 9 червня 1945 р. обов'язки керівника вищого судового органу УРСР за посадою виконував перший заступник голови ВС республіки Урізченко П.С. [6, с. 71]. Тільки у кінці серпня 1945 р. ЦК КП(б)У та НКЮ УРСР узгодили остаточне рішення призначити новим головою Верховного Суду республіки Блискавку О.Ф. 30 серпня 1945 р. новопризначений керівник приступив до виконання своїх посадових обов'язків [6, с. 107], проте головував він у вищому судовому органі Української РСР недовго. У листопаді 1945 р. його було відкликано ЦК КП(б)У, а в грудні 1945 р. призначено прокурором Донецької області. На посаду ж керівника Верховного Суду УРСР 20 листопада 1945 р. повернувся Топчій К.Т. [6, с. 167].

У 1944 – 1945 рр. брак фахових юристів серед суддівського загалу набрав просто-таки загрозливих для нормального функціонування судової системи Української РСР масштабів. Наприклад, станом на липень 1944 р. із дев'ятнадцяти осіб керівників і членів Верховного Суду УРСР (голова суду, троє заступників і 15 членів суду) лише четверо мали вищу юридичну освіту [2, с. 7]. При цьому загальносоюзний показник був значно вищим. За даними, що їх наводить у своєму дослідженні російський історик-правник Кодінцев О.Я., у 1944 р. в СРСР вищу юридичну освіту мали 49,7% членів Верховних Судів союзних республік [7, с. 38].

Керівництво Верховного Суду і Наркомату юстиції УРСР намагалося підбирати кадри членів вищого судового органу республіки, передусім, із числа практикуючих суддів міських, районних і обласних судів. Проте відновлення роботи судів на звільнених територіях України потребувало все нових і нових кадрів, які нізвідки було взяти. Останнє ускладнювало і без того непросту ситуацію з штатним укомплектуванням складу судових колегій ВС УРСР і робило цей напрямок предметом особливої уваги вищого партійного керівництва України. Скажімо, звільнення чи зарахування на посаду члена Верховного суду УРСР у кожному конкретному випадку обов'язково узгоджувалося його керівництвом і керівництвом НКЮ УРСР з Управлінням кадрів ЦК КП(б)У. Частину складу судових колегій у 1944 – 1945 рр. становили фахівці, які працювали на посадах суддів Верховного Суду УРСР ще до війни, а згодом воювали на фронті чи перебували в евакуації. Демобілізувавшись або ж повернувшись до визволеного Києва з евакуації, такі особи направлялися ЦК КП(б)У та НКЮ УРСР на роботу до Верховного Суду республіки. Наприклад, так вчинили із звільненим у запас фронтовиком Склярком П.С., поновивши його на посаді члена Верховного Суду УРСР 19 лютого 1944 р. [5, с. 24]. Ось як характеризував ситуацію, що склалася із забезпеченням Української РСР суддівськими кадрами у 1943 – 1945 рр. заступник голови Верховного Суду УРСР Д.С. Сусло: «[...] Верховний Суд УРСР і обласні суди за браком кадрів не були укомплектовані. На посади народних суддів прийшло багато нових, недостатньо підготовлених людей з числа інвалідів Вітчизняної війни, які закінчили тримісячні юридичні курси, а деякі і без такої підготовки [...] Низька кваліфікація народних суддів, які вперше прийшли на судову роботу, не могла не відбитися на її якості [...]» [10, с. 190 – 191].

Однією з причин відчутного браку та надмірної плинності суддівських кадрів у Верховному Суді УРСР на завершальному етапі війни, зокрема у період визволення

Правобережної України від нацистських окупантів, була гостра потреба забезпечення фаховими юристами місцевих і обласних судів, управлінь юстиції та численних прокурорських структур. Коли дипломованих юристів не вистачало, вдавалися до залучення на суддівську роботу досвідчених радянських апаратників. Нажаль, такого підходу до подолання кадрового дефіциту не оминув і вищий орган в системі судів загальної юрисдикції Української РСР.

Вивчення локальних нормативних актів (наказів) по особовому складу голови ВС УРСР за період 1944 – 1945 рр. засвідчило активну роботу керівництва з підбору суддівських кадрів. Ось лише основні кадрові рішення у цій царині. У березні 1944 р. з посад членів Верховного Суду були звільнені Мамчур Г.С. і Чарська Г.С. Їх обох одразу ж відрядили в розпорядження Наркомату юстиції УРСР [5, с. 36, 48]. 19 квітня 1944 р. Голова ВС УРСР призначив виконуючим обов'язки члена Верховного Суду Неруша М.І. [5, с. 62]. 16 травня 1944 р. колектив суддів поповнив Сірош І.Л. [5, с. 77], а з 12 липня 1944 р. до штату членів ВС УРСР зарахували Курпаса П.Д. [5, с. 102]. 1 серпня 1944 р. до виконання обов'язків члена суду було допущено Краснощок Г.Д. [5, с. 111]. У серпні 1944 р. з евакуації до столиці України повернулася Є.М. Семіна, котру НКЮ УРСР одразу ж рекомендував на посаду судді Верховного Суду, де вона почала працювати з 15 серпня 1944 р. [5, с. 139]. З 11 вересня 1944 р. до виконання обов'язків члена Верховного Суду УРСР було допущено П'ятова П.Є. [5, с. 141]. 1 листопада 1944 р. виконуючим обов'язки судді затвердили Шамкова В.М. [5, с. 169]. 9 листопада 1944 р. членом Верховного Суду республіки було призначено прославленого партизанського командира, двічі Героя Радянського Союзу Ковпака С.А. [5, с. 178]. Останнє призначення виглядає показовим в контексті вирішення кадрової проблеми у ВС УРСР в останні роки війни та в повоєнний період. Сидір Артемович був людиною практично без освіти, але з великим життєвим та управлінським досвідом і авторитетом. Нам видається, що його призначення членом суду стало можливим унаслідок прямої вказівки вищого керівництва КП(б)У. Як інакше пояснити той факт, що вже у січні 1945 р. (через кілька місяців після приходу на зовсім нову для себе роботу) Ковпака С.А. призначають виконуючим обов'язки першого заступника голови ВС УРСР [6, с. 16]. І хоча це призначення було тимчасовим, проте свідчило про особливу довіру керівництва НКЮ УРСР та Верховного Суду республіки відомому партизанському командирі. З 15-го по 29 квітня 1945 р. Ковпак С.А. вже виконував обов'язки голови Верховного Суду УРСР [6, с. 43, 49]. Своєрідний експеримент з призначенням на відповідальну посаду людини без належної теоретичної юридичної підготовки мабуть не вдався, адже надалі голова ВС УРСР більше не доручав Ковпаку С.А. навіть тимчасово виконувати керівні обов'язки.

У грудні 1944 р. на керівну роботу до Наркомату юстиції УРСР перейшов суддя Ішутін О.К. [5, с. 193, 195]. Тоді ж з роботи у Верховному Суді НКЮ УРСР відкликав суддю Семіну Є.М. [5, с. 198]. На початку 1945 р. штат суддів Верховного Суду УРСР поповнився одразу трьома кандидатурами. 24 січня 1945 р. до виконання обов'язків члена суду приступив Добровольський Г.Ф., через два дні колишній консультант Ори-Дорога М.Т., а з 29 січня 1945 р. членом Верховного Суду УРСР почала працювати Шевченко Л.Я. [6, с. 13, 128]. Не дивлячись на таку зовні серйозну активність з підбору і призначення суддівських кадрів, штати судових колегій Верховного суду

УРСР у 1944 – 1945 рр. залишалися напівпорожніми. Наприклад, станом на 1 липня 1944 р. штатна укомплектованість обох судових колегій ВС УРСР становила 50% (при потребі 30 суддів, реально працювало 15 осіб) [2, бзв.].

Поточні кадрові зміни тривали і в штаті підпорядкованих першому заступнику голови суду консультантів Верховного суду УРСР. Консультантами в суді мали працювати досвідчені дипломовані юристи, проте через брак фахових кадрів у досліджуваній період на ці посади нерідко зараховували людей без юридичної освіти і належного досвіду роботи. Як наслідок, новопризначені консультанти не справлялися з посадовими обов'язками, що безпосередньо впливало на якість судової практики та було однією з причин плинності кадрів. На таку думку нас налаштовує аналіз кадрових призначень на посади консультантів ВС УРСР, зроблених головою суду в період 1944 – 1945 рр. Наприклад, 22 січня 1944 р. з цієї посади за власним бажанням було звільнено Гольштейн С.Л. [5, с. 12], а вже 29 січня вакансію було заповнено. Тоді на посаду консультанта голова Верховного суду УРСР призначив Лавриненко М.В. [5, с. 13]. Остання у кінці квітня 1944 р. отримала підвищення – була переведена на посаду старшого консультанта [5, с. 65]. 1 березня 1944 р. з посади консультанта було увільнено Фрідмега С.Н., який працював у Верховному Суді УРСР за сумісництвом [5, с. 35]. 25 березня 1944 р. на посаду старшого консультанта Верховного Суду УРСР було призначено Ольшвангер С.Я. [5, с. 48].

Рівень теоретичної юридичної підготовки був слабким місцем цілого ряду осіб, зарахованих у штат Верховного суду в 1943 – 1945 рр. Наприклад, 24 жовтня 1944 р. голова ВС УРСР увільнив з посади консультанта суду Орлову Ф.К.. У мотиваційній частині наказу керівника з цього приводу зазначалося: «[...] за відсутністю відповідної юридичної підготовки і практичного досвіду оперативної, судової роботи, як таку, що не відповідає цій посаді по своїм діловим якостям [...]». На вивільнену таким чином посаду консультанта Верховного Суду УРСР Топчій К.Т. одразу ж зарахував Морговську Г.Я. Остання працювала на цій посаді ще до евакуації в 1941 р., а з поновленням роботи ВС УРСР тимчасово виконувала обов'язки секретаря судового засідання [5, с. 167]. 28 жовтня 1944 р. у штаті консультантів ВС УРСР відбулися чергові зміни. Цього разу вони були ініційовані Наркоматом юстиції УРСР, котрий шукав спеціаліста для використання «[...] на оперативній судовій роботі [...]». За запитом НКЮ УРСР з посади консультанта Верховного Суду республіки було увільнено Воблову А.Е., котру одразу ж направили в розпорядження наркомату. На вивільнене місце консультанта Топчій К.Т. повернув тимчасово виконуючу обов'язки старшого консультанта суду Лавриненко М.В. Вакансію ж старшого консультанта посів Волдінер В.С. [5, с. 172]. З переведенням Ори-Дороги М.Т. на посаду виконуючої обов'язки судді, звільнену штатну одиницю консультанта з 26 січня 1945 р. посіла Іванова І.С. [6, с. 13]. Проте остання, ледь відпрацювавши двохтижневий випробувальний термін, з посади була звільнена та відряджена в розпорядження НКЮ УРСР [6, с. 18]. 16 березня 1945 р. на посаду консультанта з місячним випробувальним терміном і заробітною платнею 900 крб. було зараховано Дворцина А.Б. [6, с. 31]. Він не мав належної юридичної підготовки та практичного досвіду роботи, до того

ж, як виявилось згодом, використовував своє службове становище, дискредитуючи таким чином керівництво ВС УРСР. 19 травня 1945 р. консультанта-невдачу звільнили з займаної посади через професійну непридатність [6, с. 56]. 18 червня 1945 р. з посади старшого консультанта за власним бажанням звільнився Волдінер В.С. [6, с. 70]. Вакансію, що виникла, заповнили тільки 8 жовтня 1945 р., коли на посаду старшого консультанта ВС УРСР було зараховано Афоніна П.П. Однак, як виявилось, ненадовго. Відпрацювавши випробувальний термін, він був звільнений з посади та направлений у розпорядження Наркомату юстиції УРСР [6, с. 137, 150], а вивільнену вакансію старшого консультанта 12 грудня 1945 р. посів Громов О.Ф. [6, с. 176].

Характерною рисою кадрової ситуації у Верховному Суді УРСР у 1944 – 1945 рр. була значна плинність кадрів штатних працівників апарату суду. Аналіз локальних нормативних актів досліджуваного періоду (наказів голови суду по особовому складу) показує, що особливо часті кадрові перестановки відбувалися на посадах технічних працівників канцелярії Верховного суду, канцелярій його кримінальної і цивільної колегій. Застосувавши прості математичні підрахунки, ми встановили, що у 1944 – 1945 рр. найбільша плинність працівників спостерігалася у штаті секретарів судових засідань обох судових колегій ВС УРСР. Зафіксовано, що в період з 1 лютого 1944-го до 1 січня 1946 р. голова Верховного Суду ухвалив понад 40 персональних рішень по посадам секретарів судових засідань [5, с. 14, 18, 44, 57, 60, 77, 81, 103, 110, 140, 155, 165, 170, 175; 6, с. 17, 21, 34, 37 – 39, 61, 78, 108, 111, 114 – 115, 124, 147, 157 – 158, 164, 173, 187]. Траплялося, що в пошуках вдалого кадрового рішення керівництво вищого судового органу республіки змушене було здійснювати ротації секретарських кадрів у межах судових колегій, між ними та іншими структурними підрозділами ВС УРСР. Не менш проблемними в сенсі кадрової стабільності були й штатні посади коректорів судових палат. За нашими підрахунками, у період березня 1944-го по грудень 1945 р. голова ВС УРСР підписав мінімум 13 наказів по особовому складу, що стосувалися зарахування окремих співробітників на посади коректорів судових колегій, їх звільнення чи переведення [5, с. 41, 54, 119, 140; 6, с. 1, 22, 39, 132, 177].

Не надто стабільним був і кадровий склад технічних працівників канцелярії Верховного суду УРСР. У 1944 – 1945 рр. значна плинність спостерігалась на посадах друкарок, картотетчиків, статистиків, експедиторів, кур'єрів і працівників довідкового бюро. У цей період керівництво ВС УРСР ухвалило десятки подібних кадрових рішень. Лише за півтора місяці після переїзду апарату Верховного Суду до Києва в штаті його працівників було заповнено вакансію завідувача довідкового бюро. 21 лютого 1944 р. на цю посаду прийняли В.М. Швачко [5, с. 26]. Війна, що тривала, вносила свої корективи в кадровий склад вищого органу в системі судів загальної юрисдикції УРСР. Так, зовсім недавно призначений комендантом будівлі Верховного суду УРСР Гречанівський П.П. 21 січня 1944 р. був увільнений з цієї посади у зв'язку призивом до лав Червоної армії. 5 лютого 1944 р. на цю посаду прийшов працювати Листвин Д.І. [5, с. 10, 17].

Однією з причин плинності кадрів в апараті Верховного Суду Української РСР було бажання молодих людей навчатися. З лютого 1944-го до жовтня 1945 р. голова

ВС УРСР підписав цілу низку наказів по особовому складу, якими, зі стандартним формулюванням «[...] у зв'язку з переходом на навчання [...]» увільнив із займаних посад 11 технічних працівників канцелярії і судових колегій [5, с. 18, 21, 28, 47, 132, 149, 156, 168; 6, с. 93, 98, 121, 149]. Ще одним чинником, що сприяв значній плинності кадрів співробітників канцелярії ВС УРСР і технічних працівників обох судових палат, була дуже низька заробітна плата. Наприклад, секретар канцелярії цивільної судової колегії Лавриненко Н.М., маючи п'ятирічний посадовий стаж, з березня 1945 р. отримувала заробітну плату 425 крб. на місяць. Її колеги, секретарі судових засідань Новіцька О.А. та Нашоріна Е.Г., маючи так само п'ятирічний секретарський стаж, з другої половини 1945 р. отримували щомісяця всього лише 375 крб. заробітної плати [6, с. 175]. Зауважимо, що зазначені ставки названі працівники апарату судових колегій отримували вже після підвищення. До цього, треба думати, їхня заробітна плата була взагалі мізерною. Додавала плинності кадрів у Верховному суді УРСР і загальна ситуація з дефіцитом освічених чиновників у зруйнованій країні, що продовжувала воювати.

Верховний Суд Української РСР, як і решту органів державної влади та управління різних рівнів у період після окупації, не оминули кадрові чистки. Проводячи негласну оперативну та агентурну перевірку працюючих громадян, органи НКВС і НКДБ СРСР намагалися виявляти осіб, котрі в період окупації тим чи іншим чином співробітничали з німцями, або працювали в установах окупаційної влади. Таких «неблагонадійних» осіб, справжніх, а часто й міфічних «зрадників», «ворожих шпигунів і диверсантів», «колабораціоністів», органи державної безпеки, як правило, негайно заарештовували. «Чистка» зачепила й окремих працівників апарату Верховного суду УРСР. Зокрема, 5 лютого 1944 р. з посади консультанта Верховного суду було звільнено заарештованого органами НКДБ УРСР Комоська С.І. Така ж доля спіткала й секретарку судового засідання Харченко О.І., котру звинуватили «в праці на німців» під час окупації [5, с. 17].

Важливе значення для покращення кадрової ситуації та якості роботи Верховного Суду Української РСР у складний період завершального етапу Другої світової війни мала організація фахового навчання членів судових палат і консультантів, які не мали юридичної освіти. Проблема ж фахової освіти членів і консультантів Верховного Суду Української РСР у 1944 – 1945 рр. стояла надзвичайно гостро. За даними звіту голови ВС УРСР, станом на 1 липня 1944 р. із 19 членів Верховного Суду (голова, 3 заступники і 15 суддів) та 7 консультантів вищу юридичну освіту мали 8 осіб. Аби виправити ситуацію, керівництво суду ініціювало обов'язкове заочне навчання тих суддів і консультантів, які вищої юридичної освіти не мали. Так, 10 суддів і консультантів ВС УРСР у 1944 р. були студентами-заочниками юридичного факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка [2, с. 7]. Про необхідність «[...] організувати не пізніше вересня 1944 р. навчання членів і консультантів Верховного Суду УРСР, які потребують підвищення своєї юридичної освіти [...]» говорилося в постанові колегії НКЮ СРСР від 12 липня 1944 р. [2, с. 3].

Починаючи з вересня 1945 р., цілий ряд відповідальних працівників вищого судового органу УРСР вступили на навчання до Київської філії Всесоюзного юридичного заочного інституту (ВЮЗІ). Перший заступник голови Верховного Суду

УРСР Урізченко П.С., судді Трубецька А.І., Кирилюк Є.П., Маркіянович К.Г., Добровольський Г.Ф., консультант Морговська, старша друкарка Єсіпенко В.Н., завідувача спецчастиною Кулікова О.І. були зараховані студентами очної (вечірньої) групи. Заняття відбувалися двічі на тиждень (у понеділок і четвер). Аби створити належні умови для навчання підлеглих, голова ВС УРСР дозволив перерахованим особам у визначені дні закінчувати роботу о 16.30 [6, с. 139].

Висновки. Вивчення кадрової ситуації у Верховному Суді Української РСР у досліджуваний період свідчить про її особливу складність, спричинену крайнім дефіцитом не тільки кваліфікованих і досвідчених суддів, але й на загал фахівців з юридичною освітою. У період після визволення Правобережної України від нацистських окупантів і до кінця Другої світової війни існувала гостра потреба в забезпеченні фаховими юристами не лише Верховного Суду але й районних, міських і обласних судів, управлінь юстиції та численних прокурорських структур різного рівня. Брак фахових юристів на посадах суддів реально загрожував стабільності функціонування судової системи Української РСР.

У 1943 – 1945 рр. основними шляхами вирішення проблеми суддівських кадрів у Верховному Суді УРСР були: поновлення на роботі суддів, які працювали ще до війни; підбір кандидатів у члени вищого судового органу республіки із числа практикуючих суддів міських, районних і обласних судів; залучення на суддівську роботу досвідчених державних і партійних чиновників.

Серйозні кадрові проблеми існували в штаті консультантів ВС УРСР. Через брак дипломованих фахівців на ці посади нерідко зараховували людей без юридичної освіти і належного досвіду роботи. Як наслідок, новопризначені консультанти не справлялися з посадовими обов'язками, що безпосередньо впливало на якість судової практики та було однією з причин плінності кадрів.

Ключове значення для покращення якості касаційного та наглядового провадження у Верховному суді Української РСР мало ініційоване його керівництвом обов'язкове здобуття вищої юридичної освіти членами судових колегій і консультантами, які її не мали. У 1944 – 1945 рр. більшість штатних працівників так званого «оперативного складу» (судді і консультанти) здобували вищу юридичну освіту заочно.

Характерною рисою кадрової ситуації в апараті Верховного Суду УРСР у 1944 – 1945 рр. була значна плінність кадрів штатних технічних працівників. Через низьку заробітну плату, відсутність освіти, досвіду, а часто й бажання працювати, особливо часті кадрові перестановки відбувалися на посадах технічних працівників канцелярії Верховного Суду та канцелярій його кримінальної і цивільної колегій. Актуальності проблемі плінності кадрів в апараті Верховного Суду Української РСР додавали вступ молодих людей на навчання у виші та технікуми, переведення посадовців ВС УРСР на роботу в інші державні чи партійні установи, а також ініційовані радянськими спецслужбами кадрові чистки.

Незважаючи на організаційні та кадрові проблеми, керівництво, члени судових колегій і працівники технічного апарату Верховного Суду Української РСР у 1943 – 1945 рр. відновили інституційно і налагодили функціонально роботу вищого судового органу республіки, а ключове значення в цьому процесі відігравав саме людський чинник.

Список літератури:

1. Отчет и информация о работе Военного Трибунала Войск НКВД Украинского округа и работе Верховного Суда УССР (10 июля 1943 г. – 29 октября 1943 г.) // Центральный державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1. – Центральный комітет Комуністичної партії України. – Оп. 23. – Загальний відділ (Особливий сектор), спр. 684. – 15 с.
2. Постановление Наркомюста и отчет о работе Верховного суда УССР (17 июля 1944 г. – 19 июля 1944 г.) // ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1371. – 32 с.
3. Приказы Народного комиссариата юстиции УССР по оргвопросам и личному составу (2 января 1944 г. – 19 декабря 1944 г.) // Центральный державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 8. – Народний комісаріат (міністерство) юстиції Української РСР, оп. 1л. – 1943 – 1963 рр., спр. 2. – 437 с.
4. Річний звіт про фінансово-господарську діяльність Верховного Суду за 1943 рік // ЦДАВО України, ф. 24. – Верховний Суд Української РСР, оп. 16. – 1940 – 1964 рр., спр. 5. – 11 с.
5. Накази №№ 1-192 голови Верховного суду по основній діяльності і по особовому складу за 1944 рік. Оригінали (6 січня 1944 р. – 31 грудня 1944 р.) // ЦДАВО України, ф. 24, оп. 16, спр. 6. – 207 с.
6. Накази №№ 1-174 голови Верховного суду по основній діяльності і особовому складу за 1945 рік (3 січня 1945 р. – 31 грудня 1945 р.) // ЦДАВО України, ф. 24, оп. 16, спр. 14. – 186 с.
7. Кодинцев А.Я. Кадровый состав советских судов в 1941 – 1945 гг. [Текст] / А.Я. Кодинцев // Администратор суда. – М.: Юрист, 2011. – № 1. – С. 37 – 40.
8. Кожевников М.В. История советского суда. (1917 – 1947) [Текст] / М.В. Кожевников. – М.: Юриздат, 1948. – 349 с.
9. Копиленко О.Л. Становлення і розвиток Верховного Суду України [Текст] / О.Л. Копиленко, В.Д. Гончаренко, О.В. Зайчук // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1. – С. 2 – 11.
10. Сусло Д.С. Історія суду Радянської України (1917 – 1967 рр.): монографія [Текст] / Д.С. Сусло. – К.: Вид-во Київського університету, 1968. – 236 с.

Потыльчак Б. А. Кадровое обеспечение деятельности Верховного Суда Украинской ССР в 1943 – 1945 гг. / Б. А. Потыльчак // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 1. – С. 106-115.

Сделана попытка исторической ретроспективы кадровой ситуации в высшем судебном органе Украинской ССР в 1943 – 1945 гг. Анализируется организационно-кадровое администрирование в составе судебных коллегий и технического аппарата Верховного Суда республики в период восстановления его работы на освобожденной от нацистских оккупантов территории УССР.

Ключевые слова: Верховный Суд Украинской ССР, Народный комиссариат юстиции Украинской ССР, кадры судебной коллегии, судьи, консультанты, технический аппарат.

STAFFING OF THE SUPREME COURT OF UKRAINIAN SSR (1943 – 1945)

Potylchak B. O.

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

An attempt of a historical retrospective of staffing in the highest judicial organ of the Ukrainian SSR (1943 – 1945) was done. HR management of judicial divisions and technical apparatus of the Supreme Court of the Republic during the work on the Ukrainian territory liberated from Nazi occupation is analysed. It is alleged that in analyzed period in Ukraine there was an urgent need for professional lawyers. The main ways to solve the problem of judicial personnel at the Supreme Court of the Ukrainian SSR were: reinstatement of judges who worked before the war; selection of candidates for the highest judicial authority of the Republic from among judges municipal, district and regional courts, judicial involvement in the work of experienced government and party officials.

Staffing problems existed among the consultants of the Supreme Court of the Ukrainian SSR.

Due to lack of certified specialist, people without legal training and good experience were often enrolled for these positions. As a result, newly appointed consultants could not cope with the official duties. It directly affected the quality of judicial practice and was one of the reasons for turnover.

Mandatory obtaining higher legal education for the members of judicial divisions and consultants initiated by the leadership of the Supreme Court of the Ukrainian SSR was the key to improving the quality of the proceedings.

A characteristic feature of the personnel situation in the office of the Supreme Court of the Ukrainian SSR (1944 – 1945) was a significant turnover of technical staff.

Because of the low wages, lack of education, experience, and often willing to work, frequent personnel replacements took place on positions technical staff Chancellery the Supreme Court and the offices of its criminal and civil judicial board.

also actualized made The problem of turnover in the office of the Supreme Court of the Ukrainian SSR was actualized by entry of young people for studying at universities and colleges, transfer of officials of the Supreme Court of the Ukrainian SSR to work in the other state or party institutions and also HR purges initiated by Soviet intelligence agency

Key words: Supreme Court of the Ukrainian SSR, People's Commissariat of Justice of the Ukrainian SSR, staff, judicial board, judges, consultants, technical apparatus.

Spisok literaturi:

1. Otchet i informatsiya o rabote Voennogo Tribunala Voysk NKVD Ukrainskogo okruga i rabote Verhovnogo Suda USSR (10 iyulya 1943 g. – 29 oktyabrya 1943 g.) // Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'Ednan Ukrayini (dali – TsDAGO Ukrayini), f. 1. – Tsentralniy komitet Komunistichnoyi partiyi Ukrayini. – Op. 23. – Zagalniy viddil (Osobliviy sektor), spr. 684. – 15 s.

2. Postanovlenie Narkomyusta i otchet o rabote Verhovnogo suda USSR (17 iyulya 1944 g. – 19 iyulya 1944 g.) // TsDAGO Ukrayini, f. 1, op. 23, spr. 1371. – 32 s.

3. Prikazy Narodnogo komissariata yustitsii USSR po orgvoprosam i lichnomu sostavu (2 yanvarya 1944 g. – 19 dekabrya 1944 g.) // Tsentralniy derzhavniy arhiv vischih organiv vladi ta upravlinnya Ukrayini (dali – TsDAVO Ukrayini), f. 8. – Narodniy komisariat (ministerstvo) yustitsiyi Ukrayinskoyi RSR, op. 11. – 1943 – 1963 rr., spr. 2. – 437 s.

4. Richniy zvit pro finansovo-gospodarsku diyalnist Verhovnogo Sudu za 1943 rik // TsDAVO Ukrayini, f. 24. – Verhovniy Sud Ukrayinskoyi RSR, op. 16. – 1940 – 1964 rr., spr. 5. – 11 s.

5. Nakazi №№ 1-192 golovi Verhovnogo sudu po osnovniy diyalnosti i po osobovomu skladu za 1944 rik. Originali (6 sichnya 1944 r. – 31 grudnya 1944 r.) // TsDAVO Ukrayini, f. 24, op. 16, spr. 6. – 207 s.

6. Nakazi №№ 1-174 golovi Verhovnogo sudu po osnovniy diyalnosti i osobovomu skladu za 1945 rik (3 sichnya 1945 r. – 31 grudnya 1945 r.) // TsDAVO Ukrayini, f. 24, op. 16, spr. 14. – 186 s.

7. Kodintsev A.Ya. Kadroviy sostav sovetskih sudov v 1941 – 1945 gg. [Tekst] / A.Ya. Kodintsev // Administrator suda. – M.: Yurist, 2011. – № 1. – S. 37 – 40.

8. Kozhevnikov M.V. Istoriya sovetskogo suda. (1917 – 1947) [Tekst] / M.V. Kozhevnikov. – M.: Yurizdat, 1948. – 349 s.

9. Kopilenko O.L. Stanovlennya i rozvitok Verhovnogo Sudu Ukrayini [Tekst] / O.L. Kopilenko, V.D. Goncharenko, O.V. Zaychuk // Visnik Verhovnogo Sudu Ukrayini. – 2003. – № 1. – S. 2 – 11.

10. Suslo D.S. Istoriya sudu Radyanskoyi Ukrayini (1917 – 1967 rr.): monografiya [Tekst] / D.S. Suslo. – K.: Vid-vo Kiyivskogo universitetu, 1968. – 236 s.